

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

Інформаційно-бібліографічний відділ

Герої Крут у пам'яті людській

(сценарій літературного вечора)

Київ, 2018

94(477):82-2

Гер

Герої Крут у пам'яті людській : сценарій літературного вечора

/ підготували : Л. Положенко, С. Родіонова. – К. : НУБіП, 2018. – 12 с.

Герої Крут у пам'яті людській.

29 січня 2018 року спливає 100 років від часу битви під Крутами. Цього дня у 1918 році курсанти, студенти та гімназисти вступили у бій з більшовиками на залізничній станції Крути неподалік від села Пам'ятне, на Чернігівщині.

Українські герої протистояли загонам більшовиків протягом п'яти годин, незважаючи на те, що чисельність курсантів, студентів та гімназистів була вдесятеро меншою від армії під командуванням генерала Муравйова.

Так мужньо боролись незламні сміливці
За волю України, за долю народу.
Зі смертю зійшлися в бою наодинці,
Як витязі грізні козацького роду.

Затримали натиск розгніваних, лютих
Вояк Муравйова, муштрованих вдосталь
Скропили у вихорі смертної плоти
Юнацькою кров'ю засніжену постіль
(Олекса Максимейко)

Чому так сталося? Що молоді, недосвідчені в боях, малоозброєні, але патріотично налаштовані юнаки кинулись захищати незалежність молодій Українській Народній Республіки.

Крути

Зима. Студіть. Стогів тороси
На них – червона піль,
Спинив похід орди матросів
Палких сердець курінь.
Чорніє шлях. І сунуть лави,
І хтось уже вмира.
І наче грім, лунає «Слава»!
А кат кричить «Ура»!
Огонь... Дими. Як злива, стріли
І ряд цілий упав,
Вони ж несли свій прапор сміло, –
Сини безстрашних лав.
А ворог сік... Вістки скорботи
Пливли, казали, всім :
На смертний бій ішли три сотні,
З трьохсот – вціліло сім
(Микола Верес, 1962 р.)

А сталося це тому, що ще в травні 1917 року Центральна рада та її генеральний секретаріат не дослухались до прибічників ідеї створення українського війська. Лідери Центральної Ради не бажали мати регулярну армію.

У той час, як більшовицькі війська брали по черзі Харків, Полтаву, Чернігів та інші міста, Генеральний секретар військових справ ЦР М. Порш 16 січня 1918 року на вимогу В. Винниченка та його однодумців видав наказ, за яким знищувалася українська армія, а замість неї створювалася «народна міліція».

Центральна Рада велику помилку зробила.

Українську армію так і не створила.

Зате найкращі регулярні військові частини

По домам розпустила.

І це дійсно так: адже були 1-й Український корпус, полки ім. П. Полуботка та Б. Хмельницького, а також краща дивізія в армії України – Окрема Запорізька.

Протягом кількох днів вони були розформовані. Так що захищати Київ не було кому.

22 січня 1918 року Центральною радою було прийнято Четвертий Універсал, який проголошував існування самостійної, незалежної Української Народної Республіки (УНР). І виникла велика загроза – зі сторони Бахмача й Чернігова на Київ посунули більшовицькі ешелони. Уряд УНР зрозумів велику небезпеку і кинув розпачливий заклик до всіх громадян об'єднатися і виступити проти більшовиків.

На цей заклик відгукнулася молодь: студентство Університету ім. Св. Володимира й новозаснованого Народного університету, на якому вирішено організувати студентський курінь Січових Стрільців.

За прикладом студентства пішло й молоде покоління – учні II української гімназії ім. Кирило-Мефодіївського братства.

Важкі часи настали

На рідну землю вороги напали.

Та ми її захистимо

Орду більшовиків поборемо.

Отож студентство піднімайся

За рідну неньку Україну переймайся

Бо нам тут жити і творити

Та рідну землю гаряче любити.

Крім цього у київських газетах з'явилося звернення до всього українського студентства з закликами: «...негайно прийти студентів-українців усіх вищих шкіл

на підмогу своєму краю і народові, одностайно ставши під прапор за волю України...»

За наш народ, за край свій рідний, гожий.

Клянемося дружно у потребі стати,
Здобути правду поможи нам Боже,
І нас благослови, пречиста Мати.

Крім того це була дивна, так звана «ешелонна війна», яка велася, головним чином, вздовж залізничних колій. Червоні війська наступали на Київ двома групами по залізницях Харків – Полтава – Київ та Курськ – Бахмач – Київ. Станцію Бахмач з кінця грудня 1917 р. обороняли юнкери старших курсів військового училища – Київської Юнацької школи ім. Б. Хмельницького.

27 січня 1918 року на підкріплення їм прибув Студентський курінь Січових стрільців, складений із добровольців – студентів Університету Св. Володимира, новозаснованого Українського національного університету, гімназистів старших класів українських гімназій. Загалом було 20 старшин, біля 400 юнкерів та студентський курінь, який нараховував до 130 чоловік. Юнкера були озброєні рушницями нового зразка, мали 16 кулеметів та бронепоезд. Чого не можна було сказати щодо озброєння студентства. Командиром студентської сотні був сотник А. Омельченко.

Більшовицьке угруповання, яке наближалось до Бахмача, складалося з декількох загонів, загалом їх було близько 6 тисяч війська, мали кулемети, артилерію. Сили були нерівні, тому українські війська відійшли до станції Крути і зайняли там оборону.

Похмурного ранку 29 січня 1918 року розпочався наступ. Перші атаки більшовиків відбили юнкера, які діяли на правому фланзі під прикриттям насипу. Та й ще мали бронепоезд, який виїздив у тил наступаючому ворогу і влучно стріляв з гармати.

Ворог стріляє, а ми не здаємось
Тому, що зовсім його не боїмося
Ми будем боротись і перемагати
Адже у нас є одна на світі Україна-мати.

Бій тривав декілька годин, українські сили несли втрати, закінчувались набої, юнкери відступили під прикриттям насипу, в студентів спереду і позаду була відкрита місцевість.

Командир Студентської сотні А. Омельченко вирішив багнетною атакою відбити ворога, а вже потім відступати. Атака виявилася невдалою, адже юнакам

протистояли професійні вояки. Сотня зазнала втрат, загинув і сам Омельченко. Допомога резерву не дала більшовикам оточити та знищити студентів. Забравши вбитих і поранених українське військо відходило до ешелону:

Крути

Ні шансів, ні пригорбів для прикриття...

А їх же – по двадцять на брата!

Ой, дорого мусили кожне життя,

Життя українське продати.

Як леви боролись. Завзяття в серцях...

Чому ж їм набоїв забракло?!

«В багнети – і поле крутянське в снігах.

Ворожою кров'ю набрякло

Чорнів – червонів потолочений сніг,

День славу писав Україні:

Боролись, аж поки останнім поліг

Юнак у вовняній хустині

(Олекса Кобець.)

Коли зібралися всі українські підрозділи, виявилось, що не вистачає однієї роти студентів (близько 30 осіб), яка стояла найближче до станції. Відступаючи в сутінках, вони вийшли прямо на станцію Крути, вже зайняту червоногвардійцями, та потрапили в полон.

Червоні були приголомшені таким відчайдушним опором необстріляної молоді. Червоний командир П. Єгоров, коли дізнався, що його втрати сягають 300 чоловік, наказав стратити полонених. Спочатку над ними знущалися, а потім розстріляли. Перед смертю вони співали «Ще не вмерла Україна»

Їх били, катували, кололи

Льодовою водою обливали

І знову били, голови рушницями розбивали

А вони вмираючи, гімн України співали

І затихли, коли кулі їх повбивали.

Усього під Крутами було вбито близько 300 юнаків. Це були воїни Студентської сотні Січових стрільців, кадети першої Української школи ім. Б. Хмельницького, студенти та гімназисти вишів та гімназій.

Вони загинули, але на 2 дні затримали червону навалу. Завдяки їх жертвності делегація УНР встигла підписати Брестський мир. Україна заявила про себе як незалежна держава.

Трагічна загибель молодого юного покоління під Крутами залишилась в історії України символом патріотизму і жертвності у боротьбі за її свободу.

Їх юних сміливців, лише жменька була
Із серцем зі сталі і духом з граніту
О, велич летіла у вічність з їх лав.
І чин їх навіки став юності міфом.
(Михайло Дяченко)

За рішенням Центральної Ради 19 березня 1918 року тіла найдених і розстріляних вояків-студентів було перевезено до Києва та урочисто поховано на Аскольдовій могилі. Вражений долею своїх однолітків, молодий поет Павло Тичина присвятив їм вірш «Пам'яті тридцяти»:

На Аскольдовій могилі
Поховали їх –
Тридцять мучнів українців,
Славних, молодих...
На Аскольдовій Могилі
Український цвіт! –
По кривавій по дорозі
Нам іти у світ.
На кого посмілась зняти
Зрадника рука?
Квітне сонце, грає вітер
І Дніпро-ріка...
На кого завзявся Каїн?
Боже, покарай! –
Понад все вони любили
Свій коханий край.
Вмерли в Новім Заповіті
З славою святих –
На Аскольдовій Могилі
Поховали їх.
(1918 р.)

За Радянських часів про подію під Крутами не згадували. Але в пам'яті народу вона залишилась. Їй присвячували відомі і невідомі поети свої вірші, прозові твори, статті в газетах.

29 січня 1918 р., в день подій під Крутами, Олесь Бабій написав вірш, в якому є такі рядки:

Зібралось триста юних, сміливих:
- Браття! Не купим волі сльозами!
Не треба смутків, ні сліз журливих;
Ходім, як Ігор, у бій з мечами!

Бились сполудня, бились до ночі
Аж тоді втихли у пільмі бої
Як зактив воїн останній очі
Як упав убитий побіля зброї

Олександр Олесь, будучи в еміграції за кордоном, сумуючи і переживаючи долею України, писав про рідну землю матінки-України та її героїв:

Під Крутами

Бились з ворогом ми славно.
І вмирили славно ми.
Я лежав і бачив очі
Карі, сині, голубі.

Як квітки цвітуть, сміються,
Ні сльозиночки тобі,
Оточив нас дужий ворог
Покосив усі квітки.

Обіцяли нам підмогу –
Не наспіли козаки...
Обіцяли нам набої
Ах коли б вони були,

Ми напевне їх розбили б
Бо ми бились як орли...
(Олександр Олесь, 1931 рік.)

Олекса Максименко, уродженець с. Сніжин на Полтавщині, учасник II світової війни, з болем у серці писав у своєму вірші, як йому болять і печуть згадки про Крути:

Печуть мені Крути, стоять мені Крути
У грудях кривавим сталевим багнетом.
Російські матроси стискають як скрути
Голодних студентів під мороку тентом.

Вони не просили і хвилю пощади,
Зустрівши вогонь кулеметного шквалу,
Трималися гордо поборники правди
І рейки набатом гули по вокзалу.

О, як їх нещадно кололи штиками
Безумні, жорстокі, як звірі матроси,
Пливло надвечір'я гіркими сльозами
І молодь лягла – покіс до покосу

Їм дякуйте, внуки – свободні, як птиці!
Звільнили і вас вони з братніх обіймів.
За рідну Україну не тільки молиться –
Боротись вам треба в житті неспокойнім.
(1997 р., Олекса Максименко)

В збірці Юрія Коломійця «Біль за Україну», видана в 2003 році, є багато віршів присвячених історії нашої України. В передмові він звертається до всіх українців з словами: «Будьте українцями! Будьте патріотами батьківської землі! Будьте ревними поборниками Великої Європейської Держави з гордовитим найменням Україна!»

Уродженець степів Донеччини, пройшов жорстокі довоєнні, страхітливі окупаційні та голодні повоєнні роки, він пише вірші, які беруть за душу кожного, хто їх читає. Є у нього і про Крути:

Герої Крут

Надії юні нашої землі
Під натиском піратської сваволі
Під Крутами навіки полягли
В останні дні сплюндрованої волі
Було їх триста – відданих сердець,
Що не злякались банди Муравйова

Лише сьогодні – через скільки літ(!)
Згадали ми борців за нашу волю.
Вони були ще надто молоді,
але для нас не шкодували крові.

Отож тепер, на батьківській землі,
Шануймо їх по-справжньому, панове.

На полі бою в Крутах 2006 року відкрито пам'ятник-комплекс, куди увійшли: музей, каплиця та курган із червоною колоною, увінчаною тризубом. Навколо кургану встановлено 300 гранітних монументів та висаджено каштановий гай. У Києві на Аскольдовій могилі встановлено хрести, біля яких відправляють панахиди.

Крути це символ. Символ непохитності, патріотизму та любові до Батьківщини.

І ми, нащадки зобов'язані зберегти той вічний вогонь, ту непереможну любов до Батьківщини, яку мали вони: студенти, юнкери, гімназисти.

Молоді хлопці, перед якими лежало неораним полем ціле життя і які без жалю поклали його на вівтар служіння Україні.

І зараз, коли на Сході України заgrimіли гармати, засвистали кулі, вузькою тернистою стежкою, протоптаною стежкою крутян, на захист незалежності і цілісності першими вирушили хлопці-добровольці. Серед них були і є студенти та співробітники нашого вишу.

Вони пішли добровольцями, як крутяни.

Захищати рідний край від навали.

Щоб пшеничні поля половіли

А сади вишневі буйно цвіли

І в Україні рідній, незалежній

Люди щасливо жили.

Список використаної літератури

1. Бій триває. Крути – вся Україна // Літературна Україна. – 2016. – № 4(4 лютого). – С.1-2.
2. Героїчна трагедія Крут / упоряд. В. І. Сергійчук. – К.: Україна, 2008. – 464 с.
3. Іванов Микола. Крути не забути / М. Іванов // Літературна Україна. – 2017. – 2 лютого. – С. 2.
4. Коломієць Ю. В. Біль за Україну / Ю. В. Коломієць. – К.: Віпол, 2003. – С. 187.
5. Крути : 29 січня 1918 року. – К.: Вид-во Олєги Теліги, 2007. – 95 с.
6. Крути : збірка у пам'ять героїв Крут / упоряд. О. Зінкевич, Н. Зінкевич. – К. : Смолоскип, 2008. – 422 с.
7. Крути : січень 1918 року : наук.-публіц. вид. / уклад. Я. Д. Гаврилюк, О. С. Кучерук. – К. : Просвіта, 2008. – 877 с.
8. Кульова Віра. Біля Крут поїзди стишують хід ... / В. Кульова // Хрещатик. – 2005. – 17червня. – С. 9.
9. Максимейко Олекса. Поеми / О. Максимейко. – К. : Просвіта, 1997. – С. 117-119.
10. Маланюк Е. Б. Крути : народини нового українця / Е. Б. Маланюк. – К. : Просвіта, 2015. – 34 с.
11. Пригорницький Юрій. Бій триває. Крути – вся Україна / Ю. Пригорницький // Літературна Україна. – 2016. – 4 лютого – С. 1-2.
12. Сорока Ю. В. Бій під Крутами / Ю. В. Сорока К. : Золоті ворота, 2013. – 120 с.
13. Чорномор Володимир. Крути 29 січня 1918 р. – символ героїзму українського козацтва / В. Чорномор // Слово Просвіти. – 2016. – 28 січня. – С. 2.

